

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

**“КОНЦЕПТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА”**

(Одеса, 22-23 травня 20235 року)

Одеса -2025

УДК: 1:403:316.6 (08)

Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства //
Матеріали VI Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 22-23 травня 2025 р.) 189 с.

Рецензенти:

Голубович Інна Володимирівна – доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

- Збірник матеріалів VI Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності суспільства; соціокультурні трансформації молодіжного соціуму; соціокультурні трансформації освітнього середовища; культуру бізнесу в умовах соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства; філософію менеджменту соціокультурної діяльності у контекстуальному полі глобальних трансформаційних процесів. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», протокол № 17 від 26 червня 2025 р.

«Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства»

22-23 травня 2025 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, завідувач історико-філософського відділення Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Атаманюк Зоя Миколаївна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ПІДСТАВИ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ, В ОСОБЛИВОСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Причини нинішньої геополітичної кризи, як і Російсько-української війни, різноманітні. Вони зумовлені деякими істотними особливостями устрою сучасних соціумів і, так би мовити, особливостями «устрою» всесвітньо-історичного процесу на його сучасному етапі.

С. Гантінгтон відносив Україну до розколотих країн. Розколотою є країна, великі групи населення якої належать до різних цивілізацій. [1, с. 200]. В Україні лінія розлому між західною та православною цивілізаціями проходить її центром, що є яскравим прикладом розколу [1, с. 250]. В той же час її можна вважати розірваною країною. Росію з часів Петра 1 Гантінгтон розглядає як розірвану країну. «Розірвана країна ... має в собі одну пануючу культуру, яка співвідносить її з однією цивілізацією, але її лідери прагнуть іншої цивілізації». [1, с. 202]. Ідеологія, яку просуває В. Путін, описує так звану історичну єдність російського та українського народів. З цього погляду Україна та Росія належать до однієї цивілізації, а якщо точніше, то Україна – частина російської цивілізації. [5].

Зрозуміло, думка С. Гантінгтона є набагато більш прийнятною. Але якщо визнати Україну розколотою країною, то це оголить драматизм її ситуації. По-перше, розколотій країні важко воювати зі стрижневою країною, якою для православної цивілізації є Росія. По-друге, розколотість створює суттєві труднощі реалізації цивілізаційного транзиту, більше того, - робить малоімовірним успіх такого транзиту. Гантінгтон досить скептично оцінює спроби прозахідних еліт здійснити успішний транзит розірваних країн до Західної цивілізації. Місцеві культури зазвичай виявляються «пружними» та «в'язкими», вони опираються запозиченням із Заходу. Прозахідні еліти неспроможні постійно придушувати основні елементи місцевої культури. [1, с. 231-232]. Гантінгтон робить висновок, що бентежить: «На даний момент цей процес ніде не увінчався успіхом» [1, с. 204].

Ми вважаємо, що успішний цивілізаційний транзит можливий. Мала ймовірність не є неймовірністю. Але, спостерігаючи ситуацію, так би мовити, зсередини, на жаль, ми змушені визнати, що ймовірність інтеграції України до Європи є дуже малою.

Неминучим складником цивілізаційного конфлікту є конфлікт цінностей. Поширена думка, що Росія хоче нав'язати Україні, а у разі перемоги над нею -

всьому світу, цінності тоталітаризму, деспотизму, релігійного фундаменталізму, культу держави, знецінити свободу. А Україна у своєму протистоянні Росії захищає фундаментальні цінності Західної цивілізації: свободу, демократію, права людини, толерантність, індивідуалізм, світський раціоналізм. У такому протиставленні аксіологію російського світу змальовано досить адекватно, а аксіологію українського – досить неадекватно. Цінності, за які нібито воює Україна, зовсім не є органічними для більшості українського населення. Можна сформулювати з обережністю: Україна відстоює західні цінності, так би мовити, волею обставин, вона відстоює їх не по суті справи, а лише оскільки протистоїть ціннісному світу Росії. Втім, це тема окремого дослідження. Безперечним тут є лише те, що конфлікт цивілізацій передбачає конфлікт цінностей, і ми спостерігаємо цей конфлікт у сучасному світі.

Але протистояння західних цінностей, скажімо так, незахідним цінностям виявляє неоднозначні, навіть парадоксальні особливості. Для постмодерної свідомості, що панує в Західній цивілізації, характерний релятивізм і плюралізм. Вважається, що тоталітарна свідомість сповідує жорсткий монізм та абсолютизацію певних цінностей. Загалом це так, але, особливості можуть виявитися іншими. У програмних виступах на Валдайських форумах В. Путін наполягає на плюралізмі цивілізацій, на їх рівноцінності та незрівнянності. З одного боку, наполегливо проводиться думка про самотійність, суверенність, навіть самодостатність кожної цивілізації, особливо якщо цивілізація ототожнюється з державою, як у випадку Росії. З іншого боку, не менш наполегливо проводиться думка, що система цінностей кожної цивілізації автономна, жодна з них, так би мовити, не «гірша» і не «краща» за іншу, взагалі не існує критерію для порівняння систем цінностей. Західна система цінностей зовсім не є загальнолюдською, вона не може бути нав'язана іншим цивілізаціям.

Ми виявляємо, що плюралістична толерантність може бути добре використана для обґрунтування тоталітаризму, етатизму, порушення прав людини, релігійного фанатизму. Якщо визнати ці цінності органічними для певної цивілізації, можна успішно відкидати їх негативну оцінку ззовні, з боку іншої цивілізації.

До речі, те, що західні цінності зовсім не є загальнолюдськими, на наш погляд, абсолютно вірно. Але таке зізнання зовсім не знецінює західні цінності. На наш погляд, ціннісний конфлікт між Заходом та рештою світу, особливо «руським миром», з усією очевидністю вказує на необхідність перегляду і навіть відмови від деяких істотних особливостей постмодерністської свідомості, можливо, взагалі від постмодернізму як такого. Слід відкинути надмірний релятивізм, а також неможливість порівняння цивілізацій та цінностей, слід визнати можливість і навіть необхідність оціночних суджень, тобто розрізнення хороших та поганих цінностей. Потім Заходу слід зробити

ще більш рішучий крок, оголосивши свої цінності хорошими, а цінності путінської Росії поганими.

Як це не дивно, але російський високопосадовець-алкоголік Д. Медведєв висловив дуже глибоку думку. Він проголосив, що СВО в будь-якому разі слід було б почати заради того, щоб зробити незворотнім відвертання Росії від європейських і взагалі західних цінностей. Це дуже відверте визнання. В цьому висловлюванні Медведєв попадає «в десятку». Ми вважаємо, що намагання рішуче, незворотньо, назавжди відвернути народи Росії від цінностей свободи, демократії, людської гідності є однією з фундаментальних засад початку війни.

Військовий злочинець Путін любить, коли його порівнюють з Петром 1.

Насправді можна сказати, що він є своєрідним «анті-Петром»: якщо Петро Великий відчинив для Росії «вікно в Європу», то Путін його наглухо заколов.

Добре відомо есе У. Еко «Вічний фашизм», у якому видатний італійський інтелектуал спробував розглянути фашизм не тільки як характерний для певної епохи суто історичний феномен, але і виділити деякі константні риси, які проходять через різні епохи, так би мовити, трансцендентальні особливості фашизму [2]. Ми вважаємо такий підхід продуктивним: зрозуміло, за своєю суттю історія є потік змін, але у ній є і якісь константи. З цієї точки зору можна говорити і про «вічний» комунізм, і про «вічний» лібералізм, зрозуміло, з деякою часткою умовності, оскільки навряд чи існує щось вічне у повному сенсі слова.

Нинішній конфлікт цивілізацій є формою протистояння «вічного» комуністично-фашистського тоталітаризму з «вічним» лібералізмом. Для першого напряму характерний етатизм, що доходить до культу сильної держави. На перший погляд, комунізм суперечить такому культу, оскільки передбачає відмирання держави за комуністичного ладу. Насправді це не так, оскільки історія з усією очевидністю показує посилення держави за будь-яких комуністичних експериментів. Тут постає непросте питання, що вважати «справжнім» комунізмом: «чистоту» марксистської теорії або її «брудне» втілення у соціальній практиці. Ми вважаємо, що друге, оскільки реальна історія є не теорією, а практикою.

У цьому протистоянні лібералізм має, на наш погляд, сильний аргумент: якщо не відмирання, то істотне ослаблення функцій держави в майбутньому (в цьому пункті марксизм частково правий). Загальновизнано, що держава існувала не завжди. Не виключено, що в майбутньому держава настільки трансформуватиметься, що не займатиме домінуючого положення ні у свідомості людей, ні у соціальній практиці.

Етатизм Російської цивілізації неминуче продукує імперські тенденції. Російська ідентичність, по суті, є імперською. Ми цілком згодні з М. Рябчуком: «Європеїзована Україна є стратегічною загрозою не стільки національній

безпеці Росії, скільки російській премодерній імперській ідентичності» [7, с. 76].

Незважаючи на неоднозначність різних аспектів протистояння України та Росії, у цьому протистоянні є і щось однозначне. Зокрема, протистояння Росії, безперечно, є протистояння імперськості. Росія - це остання традиційна імперія, що перейшла в постіндустріальну фазу світового розвитку з індустріальної.

Мабуть, найістотнішим аспектом сучасної геополітичної кризи, а особливо війни Росії з Україною, слід вважати протиборство прогресивних і регресивних сил світової історії. Таке судження може здатися риторичним, але ми наполягатимемо на ньому.

У дусі сучасного релятивізму зазвичай підкреслюють відсутність чітких критеріїв соціального прогресу, а також ставлять під сумнів наявність прогресу у всіх сферах соціального життя. З останнім слід погодитись. Що ж до критеріїв прогресу, то, на наш погляд, їх найкраще розуміння дав Р. Дж. Колінгвуд: «Якщо думка у своїй першій фазі, розв'язавши початкові проблеми тієї фази, потім, через розв'язання цих проблем, наштовхується на інші проблеми, що завдають їй поразки, і якщо друга фаза розв'язує ці подальші проблеми, не втрачаючи володіння розв'язком першої, так що є набуток без якоїсь відповідної втрати, тоді тут є прогрес. І ні за яких інших умов прогресу бути не може. Коли є хоч якась втрата, тоді постає нерозв'язна проблема порівняння втрати із набутком.» [3, с. 288]. Також Колінгвуд диференціював сфери, у яких має місце прогрес, та сфери, в яких він проблематичний [3, с. 289-293].

Проте, незважаючи на неоднозначність прогресу, важко заперечувати, що загалом людство прогресує. Так би мовити, «загальна сума» прогресивних явищ у людській історії зростає. З цієї точки зору протистояння прогресивних та регресивних тенденцій втрачає свою відносність і є цілком об'єктивним чинником світової історії.

Нині прогресивними є сили, які, з одного боку, сприяють розвитку постіндустріального та інформаційного суспільства, з іншого боку, культивують цінності свободи, толерантності, раціоналізму, демократичних прав. Відповідно, протилежні сили є регресивними. У кінцевому рахунку, прогресивні сили концентруються у Західній цивілізації, реакційні – головним чином у Російській. Тому коли говорять, що нинішня війна в Україні – це у своєму глибинному аспекті війна Росії із Заходом, це, по суті, вірно.

При цьому українські прихильники західних цінностей з подивом і навіть із гіркотою констатують деяку в'ялість політичної волі Заходу та деяку декларативність у проголошенні класичних західних цінностей. На жаль, слід погодитися з тим, що в умовах війни тоталітарні режими, як правило, є більш ефективними, ніж демократичні.

Але ще більш бентежним для прихильників західних цінностей виявляється феномен трампізму. Д. Трамп безперечно є харизматичним авторитарним лідером, мабуть, у глибині душі йому чужі цінності демократії, толерантності та високого раціоналізму. Існує думка, що не меншою мірою від цих цінностей далекі ті представники великого бізнесу, які підтримують Трампа. Західний ліберал звик думати, що науково-технічний прогрес нерозривний зі свободою та демократією, принаймні між цими реаліями існує органічний взаємозв'язок. Але що якщо органічність цього взаємозв'язку перебільшена? Що якщо економіка, політика і культура постіндустріального суспільства приховують тоталітарні тенденції? [6]. Найбільш яскраво ці тенденції проявляються у так званому «темному Просвітництві», яке набуває все більшої популярності в колах інтелектуальної еліти Сполучених Штатів. Ця течія заперечує тісний зв'язок свободи і демократії, а також органічний зв'язок свободи з раціональністю. Вважається, що ідеологи «темного Просвітництва» Пітер Тіль, Кертис Ярвін, Нік Ленд мають неабиякий вплив на багатьох членів команди Дональда Трампа, зокрема на Дж. Д. Венса. [4].

Отже, з тривожним занепокоєнням ми спостерігаємо появу «п'ятої колони» авторитаризму у цитаделі західного світу – у Сполучених Штатах. Парадоксально: реакційність «руського мира» може знайти точки дотику з цифровим авторитаризмом і експансіонізмом західної економіки. Прогресивні та реакційні сили об'єднуються на ґрунті авторитаризму.

Якщо це станеться, то що можна буде протиставити такому жахливому альянсу? Тільки той «вічний» лібералізм, який поряд з «вічним» фашизмом є трансцендентальною константою світової історії. Легко проповідувати цінності свободи і демократії, коли всі навколо їх проповідують. Треба проповідувати ці цінності, навіть коли всі навколо виявляються путіністами та трампістами.

Список використаних джерел

1. Гантінгтон Семюел П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Пер. з англ. Наталії Климчук. — Львів: Кальварія, 2006. — 474 с.
2. Еко Умберто. Ур-фашизм // *Сучасність*. 1996. № 5. С.43 – 51.
3. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Упорядкування та передмова Яна ван дер Дуссена. Пер. з англ. О. Мокровольський. – К.: Основи, 1996. – 611 с.
4. Минаков М. Свобода и прогресс на заре Эпохи Воли. Конфликт двух Просвещений в «атлантической дискуссии» 2025 года. // *Κοινὴ*. The Almanac of Philosophical Essays. – 5, 2025. – С. 107-173.
5. Путин В. В. Об историческом единстве русских и украинцев: [Kremlin.ru](http://kremlin.ru) <http://президент.рф> 12.07.2021.
6. Colin Crouch. Post Democracy. – Polity, 2004.

7. Riabchuk M. Ukrainians as Russia's negative 'other': History comes full circle. – *Communist and Post-Communist Studies* 49 (2016). P. 75-85. Режим доступу: www.elsevier.com/locate/postcomstud.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (м. Одеса).

СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ МОРАЛЬНИХ УНІВЕРСАЛІЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблема цінностей завжди була в центрі уваги філософів, багато з яких вважали її предметоутворюючою підставою філософської теорії [1]. Кожному суспільству властива система моральних норм і цінностей, що є невід'ємною складовою духовного життя даного соціуму, детермінує поведінку індивідів та їх взаємини – міжособистісні, групові, соціальні. Моральні цінності містять в собі громадську думку, що виражає сформовані в даній нації або державі уявлення про вищі цінності буття: добро і зло, справедливе і несправедливе, любові, щастя, почуття обов'язку, честі і совісті – утворюють особистісну парадигму морального вигляду людини, суспільства в цілому. Відповідно моральні цінності представляються базовими поняттями моралі як однієї з форм суспільної волі, свідомості.

При цьому на другий план відходить найважливіше для всього світоустрою поняття «загальнолюдські цінності», які виступають як загальноприйнятий ідеал, як вироблене суспільною свідомістю абстрактне уявлення про максимах волі та поведінки в різних сферах суспільного життя. Загальнолюдські цінності називають також «вічними» цінностями (істина, краса, добро, справедливість, свобода...). Виходячи з цього під **загальнолюдськими цінностями** я розумію універсальну сукупність ідеалів, принципів, норм моралі, прав, що мають пріоритетне значення в житті людей, незалежно від їх соціального стану, національності, віросповідання, освіти, віку, статі та ґрунтується на категоричному пріоритеті гуманістичного стану особистості. Саме загальнолюдські цінності дозволяють найбільш повно втілити родову сутність людини.

Необхідно зауважити, що ціннісні пріоритети формуються і трансформуються в історико-культурно-цивілізаційному розвитку суспільства. Кожна історична епоха може характеризуватися специфічним набором та ієрархією цінностей, система яких виступає в якості найбільш високого рівня

ЗМІСТ

Програма конференції	4-18
Пленарне засідання	
Ільїн Володимир Васильович	19
ДИГІТАЛІЗАЦІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН І ПЕРСПЕКТИВИ В НІЙ ЛЮДИНИ:PRO I CONTRA	
David Schwartz	22
ETHICS OF A LIVING PERSON IN THORSTEIN VEBLEN PHILOSOPHY: THE TRANSFORMATION OF MODERN SOCIETY	
Yershova-Babenko Irina Viktorivna,	25
CONCEPT AND HYPERTHEORY «BRAIN-PSYCHE-MIND/CONSCIOUSNESS» - IS POST-NON-CLASSICAL GENERAL SOLUTION OF THE PROBLEM AND THE METHODOLOGY OF THE STUDY PHENOMENA OF PSYCHOMETRY	
Возний Ігор Петрович	33
СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНІ СМИСЛИ В НОВІТНЬОМУ ЖИВОПИСІ УКРАЇНИ: КОНТЕКСТ ВІЙНИ(НА ПРИКЛАДІ МУРАЛІВ	
Висоцька Ольга Євгенівна	37
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ	
Єременко Олександр Михайлович	40
ФУНДАМЕНТАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ПІДСТАВИ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ, В ОСОБЛИВОСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	
Борінштейн Євген Руславович	45
СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ МОРАЛЬНИХ УНІВЕРСАЛІЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
Іванова Оксана Станіславівна	48
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
Ільїна Антоніна Анатоліївна	50
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ДИГІТАЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ АМБІВАЛЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ	
Секція 1. Соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності суспільства	
Stovpets Vasyl, Stovpets Oleksandr,	54
RESPECT FOR HUMAN RIGHTS AS A PREREQUISITE FOR UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION	